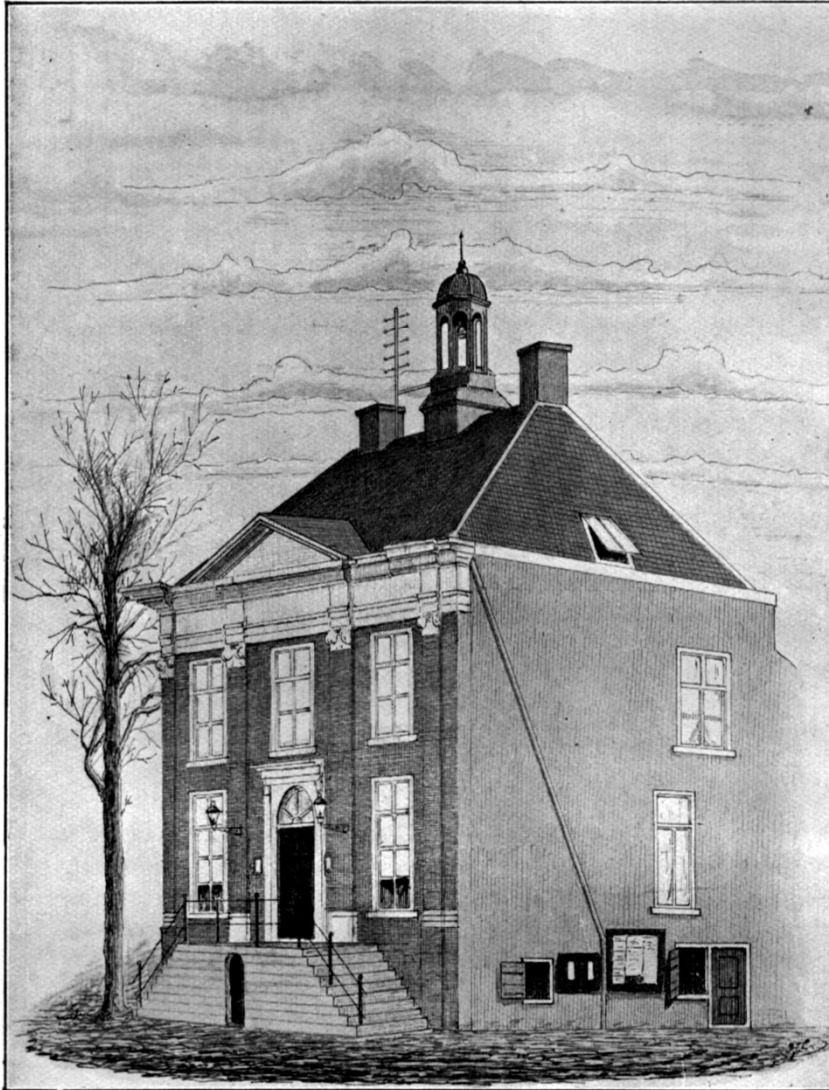

GEMEENTEHUIS TE PRINCENHAGE.

(Teekening vervaardigd door P. J. Lint, te Bergen op Zoom).

HET RAADHUIS VAN PRINSENHAGE

Heel schoon is het niet, we moeten het voluit erkennen, maar het is toch een aanzienlijk huis en telt reeds bijna honderdvijftig jaren. Bovendien is het een overheidsgebouw en dus eene nadere beschouwing wel waardig. 1)

Het is gebouwd ten jare 1792, dat is dus in den tijd, dat de oude republiek der zeven provinciën haar laatste krachten verbruikte. Vóór dit jaar is het dorp nooit een Raadhuis rijk geweest. De secretarie was tegen de kerk aangebouwd en de vergaderingen van het dorpsbestuur werden ten huize van den Schout gehouden. Hij stelde te dien einde twee kamers beschikbaar en trok daarvoor jaarlijks honderd gulden. 2)

In het najaar van 1791 waren alhier twee hooge personen op bezoek geweest — Mr. H. Tollius, raad-commissaris van Prins Willem V en Drossaard Baron van der Borch — en deze hadden aan den Schout een drievoudig plan voorgelegd. Vooreerst namelijk het bouwen van een dorps huis, vervolgens het vergrooten der predikantswoning en ten derde het inrichten van de toenmalige secretarie tot school.

In de vergadering van het dorpsbestuur van 8 October werd dit alles volkomen goedgekeurd en men zou het eerst met het Raadhuis beginnen. 11 October schreef Mr. Tollius zijn officieele goedkeuring, als daartoe gemachtigd door de Raden en Rekenmeesters van den Prins.

Aan Hermanus Huijsers 3) te Breda werd opdracht gegeven verschillende ontwerpen te vervaardigen en nadat daaruit een keuze was gedaan kreeg hij last een bestek samen te stellen. Het ging alles zoo vlug, dat reeds 16 Januari 1792 de besteding plaats vond. Zij werd gehouden in een huis aan de Markt, thans bewoond door bakker Crul, destijds eene herberg, genaamd de Zwaan. 4) De timmerman Govert Santvoort zou voor f 7940 het werk uitvoeren. Dit bedrag ging aanzienlijk boven de begrooting, daar men, naar ruwe berekening, gedacht had voor

1) Bijna geheel werd dit opstel samengesteld uit bescheiden in het gem. archief te Prinsenhage; vooral uit de resolutieboeken n. 12 en 13.

2) Dit blijkt uit de dorpsrekeningen van elk jaar.

3) Deze heeft den kerktoren te Wagenberg van 1816 ontworpen: G. C. A. Juten: *De parochiën in het bisdom Breda*; dek. Br. 2, blz. 275.

4) Het pand was eigendom van Abraham Dielemans, aan wien het 19 December 1791 door zijn vader Willem was overgedragen: Rijksarchief 's Hertogenbosch: Prinsenhage R. 113.

6000 gulden het geheele hierboven vermelde driefoudige plan verwezenlijkt te hebben. Onder de bepalingen in het bestek was opgenomen, dat het dorps huis half Augustus geheel onder dak moest zijn nadat men half Maart met de fundamenteen begonnen was en dat de aannemer verplicht was, om op Allerheiligen het geheele werk kant en klaar op te leveren. 1) Men is eerder begonnen dan het bestek voorschreef. Op 3 Maart vertelt de Schout Johan Adriaan Rycken, op de magistraatsvergadering « dat den aannemer van 't dorps huys zig by zyn Ed: heeft geadresseert met verzoek om den eersten steen aan hetzelfde te leggen; dat zyn Ed: zulks heeft geaccepteert om door zyn zoontje 2) te laten doen, verzoekende dat een commissie van hun Ed: Achtb: daarby preesent gelieve te zyn: hetwelk by de vergadering is geaccepteert en met volkome approbatie voor notificatie is aangenomen, »

Deze steen, in hardsteen vierkant uitgehakt en van reliëfletters voorzien, is nog steeds in den Oostelijken gevel ingemetseld. In plechtige bewoordingen herinnert hij aan den bouw van het Raadhuis :

<u>Op</u>	<u>den</u>	<u>3°</u>	<u>van</u>	<u>Lente</u>	<u>=</u>
<u>maand</u>	<u>des</u>	<u>jaars</u>	<u>1792</u>		
<u>is</u>	<u>aan</u>	<u>dit</u>	<u>raadhuis</u>		
<u>den</u>	<u>eersten</u>	<u>steen</u>			
<u>gelegd</u>	<u>door</u>	<u>Chris</u>	<u>=</u>		
<u>tiaan</u>	<u>Pels</u>	<u>Rycken</u>			
<u>zoontie</u>	<u>van</u>	<u>den</u>			
<u>Weledelen</u>	<u>=</u>	<u>Gestren</u>			
<u>gen</u>	<u>Heer</u>	<u>Johannes</u>			
<u>Adrianus</u>		<u>Rycken</u>			
<u>Schoûteth</u>		<u>deez</u>			
<u>Heerlykheid</u>	<u>'s</u>	<u>Princen</u>	<u>Hage</u>		

1) Pak bestekken n. 23.

2) Dit jongetje, Christiaan genaamd, was geboren 6 December 1782 en dus negen jaar oud : Act. Vorsterman van Oyen : *Stam- en Wapenboek* III, blz. 478.

Nu zouden we niet denken, dat werkelijk op 3 Maart deze plechtigheid heeft plaats gehad, wanneer wij lezen, dat op 8 Juni 1793, dat is dus meer dan een jaar na den in den steen genoemden datum, den aannemer werd toegestaan dit voorwerp in te metselen. Dat misschien de Franschen, die, zooals we dadelijk zullen zien, in het voorjaar van '93 in dit dorp waren komen binnenvallen, hem uit den muur hebben gehaald is al heel onwaarschijnlijk.

7 April besluit men den aannemer zijn eerste betaling te doen, 500 gld, namelijk ; 23 Juni wordt hem een gelijke som toegelegd, 11 Augustus belooft men duizend gulden te geven, zoodra de pannen op het dak liggen. Voor betaling der bouwkosten had het dorp vierduizend gulden onmiddellijk beschikbaar en het kwam dus nog een kleine vierduizend gulden tekort. Hiervan zou 1500 gulden worden gegeven door Christiaan Boers en echtgenoot, die er dan een lijfrente van tien procent 's jaars voor moesten hebben. De rest werd geleend tegen behoorlijke interest, o. a. sprong de schout zelf bij.

Christiaan Boers, een man op jaren, werd aangenomen als « casteleyn » van het dorps huis (16 Jan. 1792) en zal dus de taak van den tegenwoordigen gemeentebode gedeeltelijk hebben vervuld. Den Schout werd verzocht een instructie voor hem op te stellen.

Met Nieuwjaar, zoo dacht men 1 December 1792, zou de raadzaal in het nieuwe dorps huis klaar zijn en daarom zou men een kachel huren (koopen scheen slecht te gaan) en steenkolen opdoen. Voorts werd besloten twaalf stoelen te laten maken voor de zaal, om het er toch maar netjes te doen uitzien. Zij zijn geleverd door W. L. van Gils voor dertig gulden. 1) Dan hing er nog geen klok in het torentje. De metselaar, Hermanus Boet genaamd, dacht dat hij te Dordrecht een goede wist en hij kreeg toen last, om er naar uit te zien. Het klokje, dat nu in het torentje hangt en tot opschrift draagt : 2)

Johannes Specht Rotterdam A° 1763

zal wel hetzelfde zijn, als wat de metselaar heeft gevonden. Hij heeft er 102 gulden voor gekregen. 1)

Met Nieuwjaar heeft men nog niet op de nieuwe plek vergaderd ; pas twaalf dagen later is dit gebeurd.

1) Register van ordonnantiën op den ontvanger 1776-1810.

2) Jan Kalf : *De monumenten in de voormalige Baronie van Breda*, blz. 296.

Maandagmiddag den 18 Februari 1793 kwamen plotseling de Franschen het dorp binnenvallen. Groot is het verlies, dat zij hier veroorzaakt en de schade, die zij aangericht hebben. 1) Ook het pas nieuwe dorpshuis was voor hen niet veilig.

De vernielingen, die zij hier hebben toegebracht, bedroegen zestig gulden. Na een flinke maand, 29 Maart, waren deze wilde soldaten weer verdwenen, waarna er nog een periode verliep van bijna twee jaar, voordat de eigenlijke Fransche tijd begon. Maar daarover moeten we thans niet spreken.

In October schreef de architect Huijsers deze verklaring : 2) « Ik ondergeschreeve Hermanus Huijsers verklare hier mede, dat Goovert Zandvoort, als Aannemer van het Raadhuis in 's Princenhage, hetzelfde huis ingevolge het Bestek en tekeningen, daar van zijnde, heeft gemaakt en opgeleevert, zo dat aan Hem zijne bedongne penningen zoude kunnen worden betaaldt.

Actum Breda, den 3) October 1793.

(get.) Herm. Huijsers
opziender. »

Pas 7 December werd dit briefje behandeld in de magistraatsvergadering en besloten het restant der aanneems om uit te keeren.

Sedert 1764 vierde men hier al de verjaardag van Prins Willem V, die op 8 Maart viel. Men stak dan o. a. op den kerktoeren de vlag uit. In 1794 werd deze te zijner eere voor het eerst op het torentje van ons dorpshuis geplaatst en tevens voor het laatst. 4) Want zooals men weet had al vroeg in 1795 zijn heerschappij hier afgedaan en stak hij over naar Engeland.

De lezer zal in de veronderstelling zijn, dat zoo langzamerhand heel dat Raadhuis in gebruik genomen was. Maar nog in het voorjaar van 1794 was de secretarie in de oude vertrekken tegen de kerk gevestigd. 29 Maart stelde men vast, dat vóór den winter de secretarie in het dorpshuis zou worden overgebracht en dat men kasten zou laten maken, om op de nieuwe plaats de vele documenten op te bergen. 5)

Nu komen we aan de Fransche tijd. Veel moet daarin en daarna niet meer met het raadhuis gebeurd zijn, maar een

1) *Taxandria* XLII, blz. 137.

2) Allerhande acten, n. 121.

3) De dag was in het oorspronkelijke briefje niet ingevuld.

4) Resolutieboeken ns. 9-13.

5) Waarschijnlijk dezelfde kosten van thans, die bij Dr. Jan Kalf uit het einde van de achttiende eeuw worden geschat.

ingrijpende verandering onderging het in onzen tijd, in 1925, toen het inwendig verbouwd is. Een wit marmeren plaat, binnen in het gebouw aangebracht, herinnert daar nog aan.

Waar nu het raadhuis stond bevond zich vroeger het puihuisje. Daarop werden de officieele bekendmakingen van het dorpsbestuur afgekondigd.

Thans geschieden deze bekendmakingen vanaf de stoep van het raadhuis door den gemeentebode, die door het luiden van het klokje, dat wij bespraken, toehoorders poogt te verzamelen.

De grond, waar het Raadhuis gebouwd is, behoorde, althans voor een deel, tot de Markt en was dus eigendom van den Heer van Breda. Toen deze in beslag werd genomen was men dus daarvoor een jaarlijksche cijns of schatting schuldig. Er is gepoogd hiervan vrijstelling te krijgen bij rekest aan de Raden en Rekenmeesters van den Heer van 21 Januari 1792. Het antwoord van twee dagen later was nog niet beslissend. Men zou de zaak nog eens onderhanden nemen. Een definitieve ontheffing hebben wij niet gevonden.

De Heer A. J. van der Aa o. a. vermeldde het gebouw in zijn Geschiedkundige beschrijving van de stad Breda en hare omstreken van 1845 en in zijn Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, dl. IX van 1847 en hij toonde er zich tevreden over, waar hij zeide : « Te midden van het dorp heeft men een vrij ruim marktveld, aan welks Oostzijde het nette en in 1792 nieuw gebouwd, zeer doelmatig ingerigte dorps huis zich vertoont, naar hetwelk men langs eene dubbele stoep opgaat, terwijl het dak met een kloktorentje prijkt. »

Prinsenhage.

FRANS BREKELMANS.